інтересів особи, тому притаманний всім учасникам кримінального процесу, а не лише підозрюваному, обвинуваченому. Захист становить сукупність процесуальних дій і заходів, за допомогою яких особа може реалізувати надані їй права, а також відстоювати свої законні інтереси самостійно або через реалізацію права на правничу допомогу, зокрема й безоплатну. Право на захист є невід'ємним структурним елементом інституту сприяння захисту. Останній, своєю чергою, охоплює сукупність кримінальних процесуальних норм, що наділяють сторону захисту винятковими правами та встановлюють обов'язки суб'єктів владних повноважень вчиняти процесуальні дії в інтересах захисту. Норми, що входять до інституту сприяння захисту, мають комплексний характер, оскільки вони формуються і розвиваються на основі норм інших інститутів кримінального процесуального права. Насамперед, йдеться про міжгалузевий характер цього інституту, адже окрім норм КПК України процедурні аспекти, механізми та відповідні гарантії забезпечення права на захист передбачені Законами України «Про безоплатну правничу допомогу» та «Про адвокатуру і адвокатську діяльність».

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР)України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

Адаскалиця Костянтин Костянтинович,
адвокат Національної асоціації адвокатів України, доктор філософії у галузі права

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА ІЗ ПРАВОВИМ ПРОСТОРОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Сучасний етап розвитку правової системи України ознаменований стратегічним курсом на набуття повноправного членства в Європейському Союзі. Цей вектор, закріплений на рівні Преамбули Конституції України, вимагає організованої, системної та концептуальної перебудови всіх галузей вітчизняного права. Особливе місце у цьому процесі посідає процесуальне право, оскільки саме через процесуальні інструменти забезпечується реалізація, захист та відновлення матеріальних прав. Гармонізація вітчизняного процесуального права із європейським правовим простором у цьому контексті означає не лише механічне запозичення іноземних норм, а й глибоку трансформацію

національних інститутів на відповідній основі та з урахуванням конституційних орієнтирів.

Конституція України виступає ключовим нормативним орієнтиром для відповідних інтеграційних процесів. Стаття 8 Основного Закону проголошує принцип верховенства права, який є спільним знаменником для всієї європейської правової традиції (Rule of Law). У контексті судочинства цей принцип розгортається через положення ст. 55 (гарантування права на судовий захист) та ст. 129 (основні засади судочинства) [1, ст. 8, 55, 129].

Аналіз відповідних положень Конституції України крізь призму сутності та змісту правотворчої діяльності у сфері узгодження національного законодавства із законодавством Європейського Союзу дає підстави виокремити три взаємопов'язані імперативи, на яких має ґрунтуватися гармонізація вітчизняного процесуального законодавства із правом ЄС:

1. Інституційний. Приведення інституційної організації національної судової системи та процесуального статусу учасників судочинства у відповідність до європейських стандартів незалежності й безсторонності суду як необхідної передумови здійснення справедливого правосуддя;

2. Функціональний. Удосконалення та оптимізація судових процедур з метою підвищення ефективності судочинства, забезпечення своєчасного розгляду справ і досягнення завдань відповідного виду судочинства.

3. Аксіологічний. Визнання людини, її життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканності й безпеки, а також прав і свобод найвищими соціальними цінностями, що визначають зміст, спрямованість і межі правового регулювання у відповідній галузі права.

Ключовим референтним рамковим документом для модернізації вітчизняного судочинства є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, зокрема стаття 6 (Право на справедливий суд), та практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Завдяки Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» стандарти Страсбурзького суду вже стали частиною вітчизняного національного правового поля [2, ст. 6; 3].

Водночас сьогоднішній етап вимагає врахування acquis communautaire Європейського Союзу, зокрема Хартії основоположних прав ЄС (ст. 47 щодо права на ефективний засіб юридичного захисту та на справедливий судовий розгляд) та директив ЄС, що регулюють окремі аспекти судової співпраці, транскордонних спорів, альтернативного врегулювання конфліктів (медіації) тощо [4, ст. 47].

Також варто відзначити, що в юридико-технічному вимірі гармонізація розглядається як процес узгодження правових систем і безпосередньо залежить від рівня юридичної техніки, що застосовується при реформуванні процесуального законодавства. Юридична техніка формалізації процесуальних норм має забезпечити баланс та стабільність національної правової традиції з урахуванням європейського права та конституційних вимог.

Основними техніко-юридичними проблемами гармонізації вітчизняного процесуального законодавства з законодавством ЄС наразі можна розглядати наступні:

- Усунення понятійно-термінологічних розбіжностей. Деякі правові концепції вже імплементовані в тексти вітчизняних нормативних актів, інші ж вимагають інтеграції безпосередньо в «тіло» українських процесуальних кодексів (ЦПК, ГПК, КАС, КПК);

- Формалізація дискреційних повноважень суду. Європейські стандарти правосуддя орієнтують на ширше використання судового розсуду як інструменту забезпечення справедливості та ефективного захисту прав особи. Натомість вітчизняна процесуальна традиція історично характеризувалася більш високим рівнем нормативної деталізації та формалізації процесуальних процедур. За цих умов модернізація процесуального законодавства вимагає належного техніко-юридичного визначення меж судової дискреції, які б забезпечували баланс між принципом верховенства права, правовою визначеністю та потребою в індивідуалізації судового захисту;

- Діджиталізація процесу. Впровадження інструментів Електронного суду та елементів штучного інтелекту має відбуватися за суворого дотримання конституційних гарантій доступності правосуддя та конфіденційності даних, що корелює з європейськими стандартами цифрового процесу.

Висновки. Таким чином, конституційні засади гармонізації вітчизняного процесуального права з європейським правовим простором виступають не лише ідеологічним орієнтиром, а й чітким методологічним вектором. Модернізація процесуального законодавства України має здійснюватися шляхом підвищення якості правотворчої діяльності та посилення уваги до забезпечення високих стандартів формальної визначеності права з урахуванням напрацювань вітчизняних і зарубіжних науковців у цій сфері. Лише за таких умов реформування відповідних галузей права дасть змогу побудувати систему судочинства, яка користуватиметься безумовною довірою як громадян України, так і міжнародної спільноти, забезпечуючи реальне, а не декларативне право на справедливий суд.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). База даних Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text
4. Charter of Fundamental Rights of the European Union (2000/C 364/01). *European Parliament*. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf